

Afrapportering til Sammen om Fritiden fra arbejdsgrupper om styrket formål og kvalitet i fritidstilbud

Indledning

I sommeren 2024 nedsatte børne- og undervisningsministeren tre arbejdsgrupper i regi af Sammen om Fritiden, som skulle komme med forslag til, hvordan formålet og kvaliteten i fritidstilbuddene kan styrkes.

Definition af fritidstilbud

Begrebet fritidstilbud anvendes i denne afrapportering som samlebetegnelse for fritidspædagogiske tilbud (SFO, fritidshjem og klubtilbud) målrettet børn og unge i skolealderen og op til og med den kommunale aldersgrænse for ungdomsklubtilbud. Øvrige tilbud i regi af ungdomsskolen, fx undervisning, rejser mv., fritidsaktiviteter i foreningslivet eller øvrige kulturelle tilbud er således uden for arbejdsgruppernes genstandsfelt.

Arbejdsgrupperne har beskæftiget sig med fritidstilbud på Børne- og Undervisningsministeriets ressort, dvs. tilbud oprettet efter dagtilbudsloven, folkeskoleloven, friskoleloven og ungdomsskoleloven. Arbejdsgrupperne har ikke direkte forholdt sig til klubtilbud oprettet efter folkeoplysningsloven.

Udfordringsbillede

Tværgående udfordringsbillede for alle fritidstilbud på tværs af aldersgrupper

- Der er begrænset forskning om fritidspædagogisk praksis og mangelfuld kvantitativ data om fritidstilbud, hvormed udfordringsbilledet bl.a. beror på parternes egne oplysninger.
- Fritidstilbudsområdet er præget af geografiske, kommunale og lokale forskelle. Området kan for nogle forældre derfor opleves som uigennemsigtigt.
- Der er børn og unge, som står uden for fællesskabet i fritidstilbud. Dette gælder særligt børn og unge i udsatte positioner.
- I nogle fritidstilbud bliver børn og unge ikke inddraget i tilstrækkelig grad, fx i forhold til valg af aktiviteter.
- I nogle kommuner er der behov for styrket fokus på faglig ledelse i fritidstilbud, da forskning viser, at faglig ledelse har potentialet til at øge den faglige kvalitet og understøtte det pædagogiske personales arbejdsglæde og motivation.
- I nogle kommuner er samarbejdet mellem fritidstilbud og foreningsliv ikke systematiseret, og rollefordelingen mellem instruktører og pædagogisk personale er uklar.
- I nogle kommuner er der pressede rammevilkår, som påvirker økonomien på fritidstilbudsområdet. Nogle af parterne fremhæver konsekvenser som nedprioritering af fritidstilbudsområdet, uuddannet personale, manglende støttemuligheder, manglende forberedelsestid og manglende kompetenceudvikling af personale.

Specifikke udfordringer for hhv. de yngste og de ældste børn og unge

Børn fra børnehaveklasse til og med 3. klasse

- Formålet for SFO i lovgivningen er uklart.
- Overgangen fra dagtilbud til forårs-SFO og skole kan være præget af mange skift, hvilket kan gøre det svært for nogle børn at opbygge tillidsfulde og kontinuerlige relationer samt give en svær start på skolelivet.
- I nogle kommuner er der en social og etnisk skævhed i den gruppe af børn på de mindste klassetrin, der går i fritidstilbud, fx går børn af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande sjældnere i SFO.
- De fysiske rammer for fritidstilbuddene er nogle steder under pres, fx lokaler der både anvendes til undervisning og SFO.

Børn og unge fra 4. klasse

- Formålet for klubtilbud på tværs af lovgivninger er uklart.
- Der er ikke tilstrækkelig viden om deltagelsesgraden og årsagerne til, at nogle børn og unge fravælger klubtilbuddene.
- I nogle kommuner/områder er der begrænsede klubtilbud til børn og unge fra 10 år og opefter.

Arbejdsgrupperne mener, at det gode fritidstilbud er kendetegnet ved en kompetent faglig ledelse, der sætter fælles pædagogisk retning og skaber rammer for en systematisk evalueringskultur. Det gode fritidstilbud er derudover kendetegnet ved at være et præstationsfrigørende rum for børn og unge, hvor de har medbestemmelse, får mulighed for at udvide deres horisont og introduceres til forskellige interesser i store og små fællesskaber. Der arbejdes desuden systematisk med at skabe deltagelsesmuligheder for alle børn og unge – både i og uden for fritidstilbud. Endelig er det gode fritidstilbud kendetegnet ved, at der er et godt samarbejde med skole og forældre.

”

Forslag fra arbejdsgruppe om styrket formål for fritidstilbud

Præsentation af arbejdsgruppen

Arbejdsgruppens opgaver, jf. kommissoriet:

- Afsøge udfordringer og fordele ved, at fritidstilbud målrettet samme klassetrin har forskellige lovgivningsmæssige rammer.
- Afsøge potentialer og udfordringer ved at tydeliggøre formålet med fritidstilbud i lovgivningen og evt. formulere fælles formål for fritidstilbud for samme klassetrin og præcisere eller harmonisere regelgrundlaget.
- Komme med konkrete forslag til ændringer og indsatser, der kan styrke formålet og betydningen af formålet for fritidstilbud.

Om arbejdsgruppens arbejde

Arbejdsgruppen består af repræsentanter fra BUPL, BUPL Lederforeningen, Børne- og Kulturchefforeningen, FOA, FOLA, KL, Skole og Forældre, Skolelederforeningen, Ungdomsringen, Ungdomsskoleforeningen og Børne- og Undervisningsministeriet.

Arbejdsgruppen har inddraget perspektiver fra forskere og praksis i kommuner og fritidstilbud i deres arbejde.

Arbejdsgruppernes forslag til initiativer skal samlet set være udgiftsneutrale og dermed kunne gennemføres inden for den aktuelle økonomiske ramme.

Et fælles formål for fritidstilbud

Arbejdsgruppen er enig om, at der er behov for et tydeligt og styrket formål for fritidstilbud. Dette skal understøtte kommuner og fritidstilbud i arbejdet med fritids- og ungdomspædagogik af høj kvalitet til gavn for børn og unge i tilbuddene.

Arbejdsgruppen foreslår derfor:

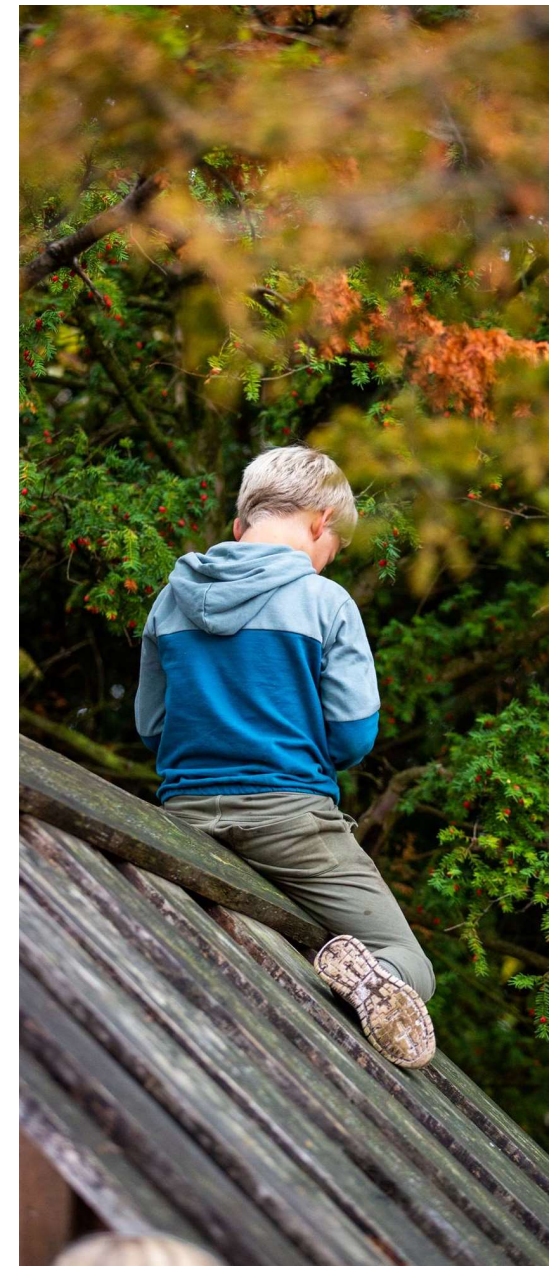
- At der indskrives en formålsparagraf for fritidstilbud i eksisterende lovgivninger (folkeskoleloven, dagtilbudsloven og ungdomsskoleloven). De eksisterende, overordnede formål i de enkelte lovgivninger ændres ikke.
- At den konkrete formulering af en ny formålsparagraf kan hente inspiration fra de nuværende formålsparagraffer for hhv. fritidshjem og klubtilbud i dagtilbudsloven.
- At formålsparagraffen for fritidstilbud skal være ens på tværs af lovgivninger, børnenes/de unges alder og type af fritidstilbud (SFO, fritidshjem og klubtilbud).
- At de eksisterende formålsparagraffer for fritidshjem og klubtilbud i dagtilbudsloven ensrettes med den nye formålsparagraf i øvrige lovgivninger (folkeskoleloven og ungdomsskoleloven).

Nogle parter i arbejdsgruppen lægger særligt vægt på, at der ikke ændres yderligere i ungdomsskoleloven end tilføjelse af den foreslåede formålsparagraf for klubtilbud.

Formålsparagraffens indhold

Arbejdsgruppen foreslår, at formålsparagraffen kommer til at omfatte følgende elementer under hensyntagen til yderligere afklaring af indhold og økonomi:

- Fritidstilbud skal være et pædagogisk tilbud, der fremmer børn og unges trivsel, livsduelighed, dannelse og udvikling.
- Fritidstilbud skal være en social arena for forpligtende og inkluderende fællesskaber – børn og unge skal ses som værdifulde deltagere.
- Børn og unge skal have medbestemmelse i fritidstilbuddene, herunder ift. indhold og aktiviteter.
- Fritidstilbud skal bidrage til demokratisk dannelse.
- Fritidstilbud skal åbne børn og unges horisont ved at introducere dem for nye interesser og aktiviteter samt bidrage til fordybelse, kreativitet, leg og fantasi.
- Fritidstilbud skal bidrage til at skabe deltagelsesmuligheder for alle børn og unge.
- Fritidstilbud skal understøtte et sammenhængende børne- og ungeliv og bygge bro til det omkringliggende samfund, herunder samspil med skole, foreninger, kultur osv.

Pædagogisk grundlag for fritidstilbud

Arbejdsgruppen mener, at et tydeligt pædagogisk grundlag kan understøtte realiseringen af fritidstilbuddenes formål, jf. forslag om fælles formålsparagraf for fritidstilbud.

Arbejdsgruppen opfordrer derfor til:

- At der udarbejdes et nationalt pædagogisk grundlag for fritidstilbud, der kan understøtte det lokale arbejde i kommuner og fritidstilbud ved hjælp af inspirationsmateriale eller oplæg til lokale drøftelser. Udviklingen af det pædagogiske grundlag for fritidstilbud kan fx ske med inspiration fra arbejdet med det fælles pædagogiske grundlag, som er et delelement af den styrkede pædagogiske læreplan på dagtilbudsområdet. Et pædagogisk grundlag kan fx forholde sig til fritidstilbuddenes børnesyn, børn i udsatte positioner, børnefællesskaber mv.

Arbejdsgruppen lægger særlig vægt på, at der ikke tilføjes ekstra dokumentations- og proceskrav for fritidstilbud og kommuner.

Viden og data på fritidstilbudsområdet

Arbejdsgruppen mener, at der mangler viden og data om fritidstilbuddene, herunder om den aktuelle kvalitet i fritidstilbuddene. En større viden på området kan være med til at styrke kvaliteten i tilbuddene.

Arbejdsgruppen har i den sammenhæng drøftet:

- At det i samarbejde med parterne kan undersøges, om der kan skabes bedre kvantitative data på fritidstilbudsområdet, fx gennem træk via eksisterende administrative systemer.*
- At der fx kan gennemføres en kvalitetsundersøgelse på fritidstilbudsområdet (SFO, fritidshjem og klubtilbud), hvor børn, unge og det pædagogiske personales stemme bliver hørt. En undersøgelse vil skulle tilrettelægges i sammenhæng med en eventuel udarbejdelse af et fælles formål og et pædagogisk grundlag.*

Arbejdsgruppen lægger særlig vægt på, at der ikke tilføjes ekstra dokumentations- og proceskrav for fritidstilbud og kommuner.

* Forslaget er uden for kommissoriets rammer, da initiativet vil være udgiftsdrivende.

Øvrige opmærksomhedspunkter fra arbejdsgruppens drøftelser

Arbejdsgruppen har drøftet en evt. harmonisering af lovgivningen udover en fælles formålsparagraf. Parterne har forskellige synspunkter, men hovedparten mener, at der er behov for politiske drøftelser af en række rammebetingelser for fritidstilbudsområdet, før der kan tages stilling til en evt. yderligere harmonisering.

Nogle af parterne ønsker fx politisk drøftelse af nedenstående rammebetingelser:

- Ledelse af fritidstilbud
- Organisering af forældreinddragelse
- Forsyningsforpligtelse
- Forældrebetaling
- Støttemuligheder i fritidstilbud for børn og unge med særlige behov
- Normeringer i fritidstilbud
- Fritidstilbuddenes fysiske rammer
- Forårs-SFO

Forslag fra arbejdsgrupperne for styrket kvalitet i fritidstilbud

Præsentation af arbejdsgrupperne

Arbejdsgruppernes opgaver, jf. kommissorierne*:

- Kortlægge udfordringsbilledet for fritidstilbud for hhv. de yngste og de ældste børn og unge med fokus på kvalitet i tilbuddene, herunder forholde sig til geografiske forskelle i kvalitet, udbud og deltagelsesgrad.
- Komme med forslag til konkrete initiativer (fx lovændringer, justerede rammebetingelser, inspirationsmaterialer, understøttelse mv.), der kan understøtte attraktive fritidstilbud med høj kvalitet for hhv. de yngste og de ældste børn og unge.
- Komme med forslag til, hvordan fritidstilbud kan tilrettelægges, så børn i udsatte positioner i højere grad tilgodeses.
- Undersøge samspillet mellem fritidstilbud og det frivillige foreningsliv og komme med forslag til, hvordan en bedre sammenhæng kan understøttes.
- Komme med forslag til, hvordan viden om og redskaber til kvalitetsarbejde kan udbredes til praksis.

Om arbejdsgruppernes arbejde

Arbejdsgrupperne består af repræsentanter fra BUPL, BUPL Lederforeningen, Børne- og Kulturchefforeningen, Danmarks Lærerforening, Danske Skoleelever, FOA, FOLA, KL, Skole og Forældre, Skolelederforeningen, Ungdomsringen, Ungdomsskoleforeningen og Børne- og Undervisningsministeriet.

I arbejdsgruppen for de yngste børn er Danmarks Lærerforening og Skolelederforeningen med, og i arbejdsgruppen for de ældste børn og unge er Ungdomsringen og Ungdomsskoleforeningen med.

Arbejdsgrupperne har inddraget perspektiver fra forskere og praksis i kommuner og fritidstilbud i deres arbejde.

Arbejdsgruppernes forslag til initiativer skal samlet set være udgiftsneutrale og dermed kunne gennemføres inden for den aktuelle økonomiske ramme.

**Sammenskrevet ud fra kommissorium for arbejdsgruppen med fokus på kvalitet i fritidstilbud for børn fra børnehaveklasse til og med 3. klasse og arbejdsgruppen med fokus på kvalitet i fritidstilbud for børn og unge fra 4. klasse.*

Tværgående forslag for alle fritidstilbud på tværs af aldersgrupper

Arbejdsgrupperne opfordrer til:

- 1) At kommunerne, med udgangspunkt i det foreslåede nationale pædagogiske grundlag, opstiller visioner for kommunens fritidstilbud målrettet den samlede børne- og ungegruppe. Det skal ske med henblik på at styrke den pædagogiske praksis.
- 2) At kommunerne og de enkelte fritidstilbud har fokus på at arbejde systematisk med en evalueringskultur.
- 3) At der lokalt er fokus på, at fritidstilbud har en nærværende faglig ledelse, som sætter retning for det pædagogiske arbejde i tilbuddene og understøtter medarbejdernes professionelle dømmekraft.
- 4) At der kommunalt arbejdes med erfaringsudveksling på tværs af fritidstilbuddene.
- 5) At fritidstilbuddene arbejder aktivt og systematisk med at skabe rammer for inddragelse af og medbestemmelse for alle børn og unge.
- 6) At der skal være dialog om fritidspædagogik mellem forvaltning og skole/fritidstilbud uanset organisering.
- 7) At kommunerne arbejder med at skabe systematisk og faglig understøttelse af pædagogisk forankret samarbejde mellem fritidstilbud og foreningsliv.
- 8) At skole, fritidstilbud og dagtilbud har dialog og videndeling i forbindelse med skolestart og overgang til klubtilbud. Det skal ske med henblik på, at forældre, børn og unge oplever, at det pædagogiske personale kender barnet eller den unges behov, samt har fået beskrevet det læringsmiljø, som barnet eller den unge kommer fra.

Specifikke forslag for børn fra børnehaveklasse til og med 3. kl.

Arbejdsgrupperne opfordrer til:

- 1) At kommuner og skoler gør sig flere overvejelser om, hvilken skolestartsmode de benytter for at skabe mest mulig tryghed og gode overgange set ud fra børnenes perspektiv i forbindelse med skolestart.
- 2) At ledelsen af skole og fritidstilbud arbejder med at tilrettelægge hverdagen, så der er gennemgående pædagogisk personale på tværs af skole og fritidstilbud.
- 3) At skoleledelsen har fokus på, at evt. fælles lokaler, som deles mellem skole og SFO, også indrettes til at understøtte fritidspædagogiske lege- og læringsmiljøer.

Specifikke forslag for børn og unge fra 4. kl.

Arbejdsgrupperne opfordrer til:

- 1) At kommunerne har fokus på, at den samlede personalegruppe i de enkelte klubtilbud rummer stærke pædagogiske kompetencer, og at der samtidig er diversitet i personalets kompetencer, som kan bringes i spil i tilrettelæggelse og gennemførelse af forskelligartede aktiviteter.
- 2) At klubtilbuddene har fokus på at tilrettelægge pædagogiske aktiviteter, hvor børn og unge får en aktiv rolle i at sikre, at ingen står uden for fællesskabet.
- 3) At der er kommunikation med børn, unge og deres forældre om formålet og værdien af klubtilbuddene (fx via alternative kanaler), således at alle forældre bliver informeret om, hvordan fritidstilbud kan gavne børn og unge.

